

1894-2024 DAMESLEESMUSEUM

Bestuur van het Damesleesmuseum, 1980 (foto Robert Scheers, Het Vaderland, Haags Gemeentearchief)

Het Damesleesmuseum aan het Nassauplein 15 in Den Haag is een van de grootste particuliere bibliotheken in Nederland. Opgericht in 1894, 'museum' was een in die tijd gebruikelijke aanduiding voor een bibliotheek, bestaat de vereniging dit jaar 130 jaar. Een gesprek met voorzitter en bibliothecaris Gerda Aalders en vrijwilliger Gwen Quast.

In de 19^e eeuw werden er leesgezelschappen opgericht voor de hogere kringen. Onder invloed van de verlichtingsfilosofieën wilden burgers zichzelf ontwikkelen. Ze vormden gezelschapjes die gezamenlijk boeken kochten en lazen: de leeskring. Soms groeide zo'n leesgezelschap uit tot een bibliotheek, wanneer de boeken die hadden gecirculeerd niet verkocht maar verzameld werden in een eigen ruimte. Het lidmaatschap was voorbehouden aan mannen. Voor vrouwen werden de boeken door hun vader of echtgenoot geleend, zo konden die ook controleren welke lectuur werd gelezen.

Eigen toevluchtsoord

In 1877 had een groep Amsterdamse vrouwen uit de hogere kringen als eerste een bibliotheek voor hun eigen stand opgericht, die alleen voor vrouwen toegankelijk was. Dit leesmuseum was een huiselijke omgeving, waar vrouwen de nieuwste romans konden lezen en over literatuur konden praten. Een eigen toevluchtsoord, om in alle rust ervaringen uit te wisselen en hun horizon te verbreden. Ook werd er over politiek en maatschappij gediscussieerd en was het

tevens een sociëteit. Een andere keus hadden deze vrouwen niet. In de 19^e eeuw waren er twee soorten niet-commerciële bibliotheken: de leesmuseum of genootschappen, en de volksbibliotheken van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. De volksbibliotheken van het Nut kwamen niet in aanmerking voor dames uit de hogere kringen en bij de bestaande leesmuseum werden uitsluitend mannen toegelaten.

Haagsch Damesleesmuseum

In 1894 werd door twaalf jongedames uit de betere kringen in navolging van het reeds bestaande *Amsterdamse Vrouwenleesmuseum* het *Haagsch Damesleesmuseum* opgericht. Prominenten uit de opkomende vrouwenbeweging waren hierbij betrokken, want de oprichting kan niet los worden gezien van het gedachtegoed van de eerste feministische beweging. In 1898 werd in Den Haag de Eerste Nationale Tentoonstelling voor Vrouwenarbeid georganiseerd. Verschillende (bestuurs)leden van het Damesleesmuseum waren hier actief bij betrokken. Het leesmuseum nam ook als organisatie deel aan de tentoonstelling.

Aan het eind van het eerste jaar had het leesmuseum 494 boeken en 146 leden. Bij toelating werd een ballotagesysteem gehanteerd. Het hoogste ledenaantal was in de jaren '20: 1.478. Het leesmuseum was toen na diverse verhuizingen wegens ruimtegebrek gehuisvest op het Lange Voorhout 48. Het had in deze vooroorlogse jaren zes personeelsleden in dienst: conciërges die ook lunches verzorgden, administra-

trices en een groom, een jongetje in livrei, dat fietsen en jassen aannam en boeken thuisbezorgde; op zondag overigens niet op de fiets. Het leesmuseum ontwikkelde zich tot een vergader- en activiteitscentrum voor allerlei vrouwenverenigingen, zoals de Vereniging Vrede door Rede en de Vereniging Vrouwenkiesraad. Lezen was niet meer het enige doel. Dit kon men echter niet volhouden, gaandeweg liep het ledental terug tot 1.062 in 1941.

Nassauplein 15

Tijdens WO II moest het leesmuseum sluiten en werd het pand betrokken door NSB-burgemeester Harmen Westra. De collectie werd door de Duitsers geconfisqueerd en grotendeels ingezet als bibliotheek voor de Rijks Radio Omroep in Hilversum. Na de oorlog moest het leesmuseum opnieuw worden opgebouwd. De meeste boeken kwamen uiteindelijk terug. Na omzwervingen over verschillende adressen in de binnenstad werd in 1950 de huidige locatie aan het Nassauplein 15 van de nazaten van Thorbecke gekocht. Twee verdiepingen van dit pand werden als bibliotheek ingericht, de overige verdiepingen verhuurd. Maar, mede door de komst van de televisie, liep het ledental langzaam terug, tot een dieptepunt van ongeveer 300 in 1985. Vanwege de hoge kosten is er sinds de jaren '60 geen personeel meer in dienst en wordt alleen met vrijwilligers gewerkt. Het voortbestaan van het leesmuseum stond toen op het spel. Men overwoog om de ouderwetse naam Damesleesmuseum te schrappen en er werd gezocht naar samenwerking, bijvoorbeeld met Sociëteit de Witte. Niettemin verkoos men zelfstandig te blijven. In 1970 besloot men ook heren toe te laten. Toch maken niet veel mannen daar gebruik van. Anno 2024 heeft het leesmuseum 418 leden, veelal hoogopgeleide vrouwen. Veel leden zijn lid van een of andere leesclub en ook kent het leesmuseum 6-8 actieve bridgetafels.

Het boekenbestand

Momenteel bevat het leesmuseum een collectie van meer dan 40.000 titels in de tientallen meters boekenkast in de hoge kamers met fraaie plafonds van het chique woonhuis aan het Nassauplein. Vooral romans, literatuur en lectuur, maar ook thrillers en detectives. Daarnaast veel biografieën en kunst- en geschiedenisboeken. Het is een van de grootste particuliere bibliotheken in Nederland en bezit een uitzonderlijke verzameling met veel oude uitgaven en eerste drukken. Bijvoorbeeld, het eerste exemplaar was een gedichtenbundel van de 19e-eeuwse schrijver Hendrik Tollens. Ook heeft men een exemplaar van *Das Kapital* van Karl Marx, uit 1908. Aanschaf van nieuwe titels voor de bibliotheek gebeurt zorgvuldig. Een leescomité van 24 personen beoordeelt de maandelijks door boekhandel Douwes aangeleverde Nederlandse, Duitse, Engelse en Franse titels. In principe worden de werken in de oorspronkelijke taal gekocht. Alle kritieken worden bewaard. Zo kwamen Gerard Reve en Jan Wolkers destijds

Gerda Aalders in haar bibliotheek (foto Jan Bron Dik)

eerst niet door het panel. “Ze vonden hun boeken in eerste instantie gewoon bah.” Anderen keurden de boeken later toch goed. Ook kiest het leescomité uit de goedgekeurde aanschaf iedere maand een of meer ‘aanraders’. De boeken in het leesmuseum staan niet op alfabetische volgorde, maar op datum van aanschaf. Zo hoeft de inrichting van de boekenkasten niet steeds opnieuw te worden bijgewerkt, maar kan men in de laatste kast direct terecht bij de nieuwste boeken. Het totale bestand is inmiddels volledig gedigitaliseerd.

Opbloei

Dankzij een verjonging van het bestuur en in hun kielzog ook aanwas van nieuwe leden, bloeide de vereniging eind jaren '80 weer op. Bovendien kreeg het leesmuseum aandacht in de media, vooral rond het 100-jarig bestaan. Omdat anno 2024 veel hoogopgeleide vrouwen een baan hebben en lezen sowieso onder druk staat, doet het leesmuseum tegenwoordig extra moeite om naar buiten te treden en bekendheid te verwerven. Vorig jaar opende men de deuren op Open Monumentendag en trok meer dan 400 bezoekers. Nieuwsgierige buurtbewoners keken hun ogen uit, sommigen dachten dat er een geheim genootschap huisde. Het Walking Dinner voor de eigen Archipelbuurt start er sinds een paar jaar met de welkomstborrel. Daarnaast organiseert men voor iedereen toegankelijke lezingen op zondag, entree € 12,50 plus een borrel na afloop, en op aanvraag rondleidingen voor € 5,-. Lidmaatschap kost € 50,- per jaar. “Als je slechts twee boeken in de winkel koopt, heb je dat er al uit.”

“Wat ons onderscheidt van een openbare bibliotheek? Mooie en interessante boeken uitzoeken voor onze leden. Als vrijwilligers, die we zijn en hier veel praktisch werk doen, er met elkaar gezellige en inhoudelijke gesprekken over voeren. En, mede door de informele sfeer, ook met onze leden. Verder is uniek dat je hier zelden vergeefs zoekt naar een boek dat ooit indruk maakte en dat je graag wilt herlezen. En dat is mogelijk in het Frans, Duits, Engels en Nederlands.”

Jan Bron Dik, interview